

Γ Ε Ω - Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Ο Τ Η Τ Ε Σ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

Ένα από τα βασικότερα γνωρίσματα του νεοφιλευθερισμού είναι οι ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων αγαθών. Η μετατροπή των δημόσιων αγαθών σε εμπορεύματα συνιστά μια μορφή «περίφραξης», δηλαδή απο-πλαισιοποίησης των δημόσιων αγαθών από το κοινωνικοϊστορικό συγκείμενο όπου είχε εγγραφεί η παραγωγή και αναπαραγωγή τους και ο εγκιβωτισμός τους σε νέα συγκείμενα που καθιστούν τα δημόσια αγαθά ανταλλάξιμα, τα ενσωματώνουν στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τα ανάγουν σε αντικείμενο κερδοφορίας των ατομικών κεφαλαίων. Επειδή τα δημόσια αγαθά, από τα δάση και την ενέργεια μέχρι τις αστικές συγκοινωνίες και το σιδηρόδρομο, αποτελούν συνήθως μονοπώλια, η κατοχή και η εκμετάλλευσή τους αποφέρει σταθερά κέρδη, ένα είδος μονοπωλιακού ενοικίου. Η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης του νερού είναι ίσως από τις πλέον κραυγαλέες υφαρπαγές δημόσιου αγαθού με στόχο μονοπωλιακά κέρδη από την αναγκαστική αγορά του «προϊόντος» από σταθερούς πελάτες οι οποίοι δεν έχουν άλλες επιλογές. Στην Ελλάδα υπάρχει «καθυστέρηση» ως προς την εφαρμογή αυτών των συνταγών. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή εμπειρία είναι πολύ διδακτική, όπως περιγράφεται στο κείμενο του David Hall, όπου δεκάδες δήμοι σε όλες τις χώρες επανα-δημοτικοποιούν τις ιδιωτικοποιημένες υπηρεσίες ύδρευσης. Στο δεύτερο κείμενο, ο Τάσος Χοβαρδός αναφέρεται στην περίπτωση της ΕΥΑΘ της Θεσσαλονίκης και αναλύει το μύθο των δήθεν κερδών από την ιδιωτικοποίηση, τους τοπικούς αγώνες εναντίον της και υπογραμμίζει το σημαντικό πρόβλημα δημοκρατίας που έχουν παρόμοιες ενέργειες.

ΕΠΑΝΑ-ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Του David Hall¹

(Το κείμενο αποτελεί διευρυμένη περίληψη και μετάφραση της εισαγωγής του άρθρου «Re-municipalising municipal services in Europe» που δημοσιεύθηκε στην τελική του μορφή το Νοέμβριο του 2012 στην ιστοσελίδα της Διεθνούς Μονάδας Έρευνας για τις Δημόσιες Υπηρεσίες [Public Services International Unit – PSIRU] και είναι διαθέσιμο στο www.psiru.org).

Από τη δεκαετία του 1980, με την ολοένα μεγαλύτερη κυριαρχία του νεοφιλευθερισμού, αναπτύχθηκε η ιδέα ότι οι αγορές είναι ο καλύτερος τρόπος για τη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών τόσο άμεσα (ιδιωτικοποίηση) όσο και έμμεσα (κριτήρια λειτουργίας με βάση την ανταγωνιστικότητα). Συνεπώς διαμορφώθηκε ένα οικονομικό, πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο εκχώρησης αυτών των υπηρεσιών στους ιδιώτες με καταστροφικά αποτελέσματα για την οικονομία

¹ Ο David Hall διδάσκει οικονομικά στο πανεπιστήμιο του Geenwich στο Λονδίνο και είναι ερευνητής και πρώην διευθυντής της Διεθνούς Μονάδας Έρευνας για τις Δημόσιες Υπηρεσίες (Public Services International Unit - PSIRU). Η επιλογή του κειμένου και η μετάφραση έγιναν από τον Γιώργο Βελεγράκη.

και την κοινωνία. Οι ιδιωτικοποιήσεις είναι κυρίαρχη πρακτική των νεοφιλελεύθερων πολιτικών (είτε με την απευθείας πώληση μερών του δημόσιου τομέα είτε με τις εξωτερικές αναθέσεις) καθώς διευρύνει την αγορά και μειώνει το ρόλο του κράτους, που είναι βασική αρχή του νεοφιλελευθερισμού. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, ειδικά, η κοινοτική νομοθεσία έχει υπονομεύσει ακόμα περισσότερο τις δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες. Οι ευρωπαϊκές οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις, οι οποίες εισήχθησαν το 1993, και οι μετέπειτα αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου έχουν ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στις δημοτικές αρχές να «βγάλουν τις υπηρεσίες τους στο σφυρί». Ταυτόχρονα η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και άλλων δημόσιων αγαθών έχουν οδηγήσει σε διάλυση τις δημόσιες εταιρείες κοινής ωφέλειας και επέτρεψαν την διεύρυνση των πολυεθνικών ομίλων. Η πίεση, εξάλλου, στα δημόσια οικονομικά έχει επίσης ενθαρρύνει την ευρεία ανάπτυξη των συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ), ως τρόπου διατήρησης μεγάλων κεφαλαιακών δαπανών εκτός των ισολογισμών των κυβερνήσεων.

Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση των τελευταίων ετών έχει χρησιμοποιηθεί ως μέσο μεγαλύτερης δημοσιονομικής πίεσης και προσαρμογής (που σημαίνει περαιτέρω σημαντικές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες), ενώ οι χώρες που έχουν εισέλθει σε προγράμματα οικονομικής στήριξης (από το ΔΝΤ, τη ΠΤ ή την ΕΕ) περικόπτουν ακόμα περισσότερο της δημόσιες δαπάνες ως ανάγκη των τιθέμενων στόχων για τη «σωτηρία» τους.

Παρά τις δημοσιονομικές πιέσεις, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι οι δήμοι συνεχίζουν να κινούνται προς την κατεύθυνση επανα-δημοτικοποιήσεων και όχι ιδιωτικοποιήσεων σε μια σειρά από χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, που είναι και η πατρίδα των μεγαλύτερων ιδιωτικών εταιρειών ύδρευσης, ένας αυξανόμενος αριθμός δήμων και περιφερειών έχουν προχωρήσει σε εκτεταμένα προγράμματα επανα-δημοτικοποιήσεων του νερού και των δημόσιων συγκοινωνιών. Ακόμα και στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η κεντρική κυβέρνηση εξακολουθεί να πιέζει για ιδιωτικοποιήσεις στον τομέα της υγείας και των φυλακών και απαιτεί περικοπές στις δαπάνες της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι δήμοι επανακτούν τον έλεγχο υπηρεσιών (bring back «in-house») ως έναν τρόπο για την εξοικονόμηση χρημάτων. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει μερικά τέτοια παραδείγματα σε διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Οι παράγοντες που οδηγούν σε διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης είναι:

I. Λήξη των συμβάσεων: Οι περισσότερες διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης έλαβαν χώρα όταν μια υπάρχουσα σύμβαση με ιδιωτική εταιρεία έληξε. Τα πολλά παραδείγματα επανα-δημοτικοποίησης εταιρειών ύδρευσης στη Γαλλία και ενέργειας στη Γερμανία κατέστησαν δυνατά όταν έληξαν οι μακροχρόνιες συμβάσεις (25 ή 30 χρόνων) με ιδιωτικές εταιρείες. Φυσικά, ρόλο έπαιξε και η θετική συλλογική, κοινωνική διάθεση εκείνη ακριβώς την περίοδο λήξης της σύμβασης.

II. Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του: Οι αποτυχίες λειτουργίας και τα πολλά, διαφορετικής φύσης, προβλήματα με τους ιδιώτες διαχειριστές των δημοτικών υπηρεσιών ήταν ένας πολύ σημαντικός λόγος επανα-δημοτικοποίησης τα τελευταία χρόνια. Μερικές φορές οι αποτυχίες ήταν τέτοιου βαθμού που οδήγησαν σε απευθείας και άμεσες επανα-δημοτικοποιήσεις, όπως με την κατάρρευση των ΣΔΙΤ στις δημόσιες συγκοινωνίες του Λονδίνου, ενώ σε άλλες οι δημοτικές αρχές κατέφυγαν στη νομική οδό και κατήγγειλαν τη

Πίνακας 1: Πρόσφατες επανα-δημοτικοποιήσεις σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες

Τομέας	Διαδικασία	Χώρα	Παράγοντες που οδήγησαν στην επανα-δημοτικοποίηση
Νερό	Δημοτικοποίηση των υπηρεσιών	Γαλλία, Ουγγαρία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Ηλεκτρισμός	Επανα-δημοτικοποίηση, εξαγορά της ιδιωτικής εταιρείας	Γερμανία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Δημόσιες συγκοινωνίες	Δημοτικοποίηση των συμβάσεων και των συμβάσεων παραχώρησης	Η.Β., Γαλλία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, δημόσιοι στόχοι
Διαχείριση απορριμμάτων	Διαδημοτικές συμβάσεις και δράσεις, επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Γερμανία, Η.Β., Γαλλία κ.ά.	Μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Δημοτική καθαριότητα	Επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Η.Β., Φινλανδία	Ανάγκη καλύτερου αποτελέσματος, ζητήματα απασχόλησης εργατικού δυναμικού, μείωση του κόστους, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Κοινωνική στέγαση	Επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Η.Β., Γερμανία	Ανάγκη καλύτερου αποτελέσματος, μείωση κόστους

σύμβαση όπως συνέβη στην περίπτωση των υπηρεσιών ύδατος στην Ουγγαρία, και στις περισσότερες περιπτώσεις στη Γερμανία.

III. Αποδοτικότητα και κόστος: Ο πιο σημαντικός παράγοντας σε όλες τις περιπτώσεις επανα-δημοτικοποίησης ήταν η μείωση του κόστους και η αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Οι δημοτικές αρχές συνειδητοποίησαν ότι μπορούσαν να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες με χαμηλότερο κόστος και οδηγήθηκαν στην επανάκτηση του ελέγχου συγκεκριμένων υπηρεσιών (bringing back «in-house»). Οι περισσότεροι δήμοι στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία και τη Φινλανδία που ακολούθησαν διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης δήλωσαν ότι το έκαναν για λόγους μείωσης κόστους. Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι και σε άλλες πόλεις της Γαλλίας εν μέρει καθοδηγήθηκε από την προσδοκία για μεγαλύτερη αποδοτικότητα και μείωση των τιμών. Αυτό μάλιστα επιτεύχθηκε στο Παρίσι, αφού οι τιμές του νερού μετά την επανα-δημοτικοποίηση μειώθηκαν κατά 8%.

IV. Επίτευξη των δημόσιων στόχων: Οι πιο σημαντικοί παράγοντες στις διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης σε πόλεις της Γερμανίας είχαν να κάνουν με την ανάγκη επίτευξης των στόχων παροχής υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας. Οι δημοτικές αρχές διέκοψαν τις συμβάσεις με τις ιδιωτικές εταιρείες καθώς το κοινό αίσθημα ήταν ότι δεν λειτουργούσαν ως εταιρείες κοινής ωφέλειας αλλά ως ιδιωτικά μονοπώλια που δεν εξασφάλιζαν το δημόσιο συμφέρον. Αντίστοιχες ήταν και πολλές περιπτώσεις με τις εταιρείες ύδρευσης στη Γαλλία. Αυτός ήταν ίσως ο πιο σαφής πολιτικός παράγοντας που συνδυάστηκε με συγκεκριμένες (αναδιανομητικές) πολιτικές.

V. Κόστος κεφαλαίου: Ορισμένες υπηρεσίες απαιτούσαν πολύ μεγάλο αρχικό κεφάλαιο, και οι δημοτικές αρχές μπορούσαν να δανείζονται χρήματα με χαμηλά επιτόκια και να παρέχουν το απαιτούμενο κεφάλαιο. Αυτή η δυνατότητα ήταν πολύ σημαντική για τη διαδικασία επανα-δημοτικοποίησης των δημόσιων συγκοινωνιών στο Λονδίνο και αποτελεί μοντέλο και για άλλους τομείς και υπηρεσιών του δήμου που αυτή τη στιγμή υπάγονται σε καθεστώς ΣΔΙΤ.

VI. Έσοδα για το δήμο από τα κέρδη: Η επανα-δημοτικοποίηση μιας κερδοφόρας επιχείρησης νερού ή ηλεκτρισμού σήμαινε (και σημαίνει) εκτός των άλλων και επιπλέον έσοδα για τη δημοτική αρχή από τα μελλοντικά μερίσματα. Το δημοτικό συμβούλιο της Βουδαπέστης στην Ουγγαρία υπολόγισε ως πολύ σημαντικό αυτό τον παράγοντα για την επανα-δημοτικοποίηση της επιχείρησης ύδρευσης της πόλης.

Οι αλλαγές που παρατηρούνται σε ένα πλαίσιο μεταξύ «κράτους και αγοράς» όσον αφορά τις δημόσιες/δημοτικές υπηρεσίες και τις διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης μπορούν να παρουσιαστούν ως ένα εκκρεμές που ταλαντεύεται αποτυπώνοντας όμως συγκεκριμένους πολιτικούς αγώνες. Οι διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης δεν είναι το αποτέλεσμα μιας συντονισμένης θεσμικής πρωτοβουλία, αλλά μια αντανάκλαση των κοινών πολιτικών και οικονομικών παραγόντων. Εξάλλου αυτές οι διαδικασίες είναι στενά συνδεδεμένες και με ιστορικούς-γεωγραφικούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με τη δημόσια ιδιοκτησία κατά το 19ο και 20ό αιώνα. Ο δημόσιος τομέας έχει δείξει σημαντικά αξιοσημείωτη αντοχή παρά τις επιθετικές νεοφιλελεύθερες πολιτικές των τελευταίων τριών δεκαετιών. Οι διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης εντάσσονται ακριβώς σε αυτό το πλαίσιο προστασίας και ενίσχυσης του δημοσίου και των κοινών αγαθών.